

Filosofijos
fakultetas

XVI nacionalinė Lietuvos sociologų draugijos konferencija

GLOBALŪS IŠŠŪKIAI IR ATEITIES VISUOMENĖS

2024 m. lapkričio 15–16 d.
Vilniaus universitetas

Programa ir tezės

16th Conference of the Lithuanian Sociological Association

GLOBAL CHALLENGES AND FUTURE SOCIETIES

November 15–16, 2024
Vilnius University

Program and Abstracts

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA
2024

Konferencijos mokslinis ir organizacinis komitetas:

Arūnas Poviliūnas, komiteto pirmininkas
Diana Janušauskienė
Irma Budginaitė-Mačkinė
Dalia Čiupailaitė-Višnevskā
Dovilė Galdauskaitė
Ingrida Gečienė-Janulionė
Agnė Girkontaitė
Karolis Jonutis
Jūratė Litvinaitė
Gintė Martinkėnė
Zenonas Norkus
Milda Pivoriūtė
Daumantas Stumbrys
Tadas Šarūnas
Rima Žilinskaitė

Leidinio sudarytojai:

Dalia Čiupailaitė-Višnevskā, Dovilė Galdauskaitė, Arūnas Poviliūnas,
Zenonas Norkus, Irma Budginaitė-Mačkinė, Milda Pivoriūtė

Konferencijos organizatoriai:

Lietuvos sociologų draugija ir Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetas

Konferencijos rėmėjai:

Lietuvos mokslo taryba

Finansinę paramą suteikė
Lietuvos mokslo taryba (LMTLT),
sutarties Nr. S-ACO-24-23

Leidinio viršelis:

Linas Jakučionis, Milda Pivoriūtė,
dirbtinis intelektas (Adobe Illustrator teksto keitimo į vaizdą generatorius)

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

ISBN 978-609-07-1106-4 (skaitmeninis PDF)
<https://doi.org/10.15388/XVI-Sociol-konf.2024>

Copyright © 2024 [Authors]. Published by Vilnius University Press.
This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence,
which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original
author and source are credited.

Institucinės ir ekonominės raidos ryšys LDK (1245–1569 m.)

Mantas Bureika (Vilniaus universiteto Ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas)

Pranešimo tikslas – pristatyti vykdomus doktorantūros tyrimus, kuriuose nagrinėju institucinės ir ekonominės raidos ryšį Lietuvos istorijoje. Institucijos ekonomikoje yra apibrėžiamos kaip formalių taisyklių bei neformalių normų visuma, o „geros“ institucijos užtikrina sąžiningą teisinės sistemos veikimą, nuosavybės teises ir minimizuoja ekonominės veiklos kaštus (North 1991).

Per beveik visą istoriją Lietuva (kaip ir kitos šalys) buvo uždara visuomenė (*limited access order*). Pagal North et al. (2009), uždaroje visuomenėse vidinę taiką ir saugumą užtikrina valdantysis elitas, kuris yra jais suinteresuotas siekdamas išsaugoti savo išskirtines privilegijas. Tokios privilegijos kaip žemės nuosavybė ar teisė kurti organizacijas generuoja elitu rentas (išskirtines pajamas). Dažniausiai uždaros visuomenės yra ekonomiškai mažiau išsivysčiusios nei atviros visuomenės (*open access orders*) – modernios liberalios demokratijos. Tačiau uždaros visuomenės taip pat gali vystytis gerindamos institucijas, kurios užtikrintų stabilius elito santykius, didintų jo paskatas užsiimti produktyvia veikla ir (arba) elitą plėstų, taip didinant bendras elito pajamas.

Panašiai veikė ir LDK. Trumpai pristatysiu, kaip, taikant uždarų visuomenių teoriją, nuo XIII a. vid. iki XVI a. vid. keitėsi LDK elitas ir jo privilegijos, kaip šie pokyčiai formavo politines bei ekonomines institucijas ir kaip šių institucijų raida keitė ekonominės veiklos paskatas. Iš konkuruojančių sritinių kunigaikščių grupės, kuriai pajamas nešė kariaunos, LDK elitas palaipsniui virto administracines pareigybes užimančių ir dvarų ūkį vystančių bajorų klase. Siekiant išsiaiškinti, ar didėjančios paskatos produktyviai veiklai lėmė ir ekonomikos vystymąsi bei geresnį gyvenimą, apžvelgsiu skirtingų disciplinų mokslininkų surinktus duomenis (pavyzdžiui, pilių ir dvarų statybą, žmonių ūgį, miestų gyventojų skaičių). Preliminarūs rezultatai rodo, kad, nors ekonomika plėtėsi, šį procesą lėtino populiacijos augimas, pajamų nelygė ir lėtas technologinis progresas. Aukštą gyvenimo kokybę uždaroms visuomenėms pasiekti yra sudėtinga, bet pokyčiai link atviros visuomenės pirmiausia turi vykti uždaros visuomenės rėmuose.

North, D. C. (1991). 'Institutions,' *Journal of Economic Perspectives*, 5(1), pp. 97–112.

North, D. C., Wallis, J. J. and Weingast, B. R. (2009). *Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History*. Cambridge University Press: Cambridge.